

UOT 32

<https://doi.org/10.30546/ifs.2026.1.46.1080>

ERMƏNİSTANIN GƏLƏCƏYİ İLƏ BAĞLI SİYASİ-İDEOLOJİ VƏ HƏRBİ DİSKURSUN FORMALAŞMASI

Aysel İbrahim Abdinli

elmi işçi, AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutu, **Azərbaycan**

ibrahimaysel67@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-5582-9486>

Xülasə. 2020-ci il Qarabağ müharibəsindən sonra Ermənistanın siyasi sistemi və ictimai şüurunda baş verən transformasiyalar ölkənin gələcək inkişaf istiqamətləri ilə bağlı diskursu daha da kəskinləşdirmişdir. Siyasi elita, hərbi dairələr və ictimai aktorlar arasında təhlükəsizlik arxitekturası və xarici siyasət prioritetləri məsələsində ziddiyyətli yanaşmalar formalaşmışdır. Reformist meyillər daxili demokratikləşmə proseslərini stimullaşdırsa da, eyni zamanda təhlükəsizlik müstəvisində yeni qeyri-müəyyənliklər yaratmışdır. Paralel olaraq, yeni siyasi elitaların meydana çıxması və onların Rusiya ilə münasibətlərə fərqli yanaşmaları Ermənistanın regional mövqeyini müəyyənləşdirən əsas amillərdən biri kimi çıxış edir. Bu kontekstdə Ermənistanın gələcəyi ilə bağlı diskurs təkcə mövcud hakimiyyətin yürütdüyü siyasəti deyil, həm də ictimai rəyin strukturunu və istiqamətlənməsini əks etdirir.

Açar sözlər: Ermənistan, Qarabağ müharibəsi, ictimai şüur, təhlükəsizlik arxitekturası, post-münaqişə dövrü.

FORMATION OF POLITICAL-IDEOLOGICAL AND MILITARY DISCOURSE ON THE FUTURE OF ARMENIA

Aysel İbrahim Abdinli

Abstract. Following the 2020 Karabakh War, transformations within Armenia’s political system and public consciousness have significantly intensified the discourse surrounding the country’s future development trajectories. Divergent approaches to issues of security architecture and foreign policy priorities have emerged among the political elite, military circles, and public actors. While reformist tendencies have stimulated processes of domestic democratization, they have simultaneously generated new forms of uncertainty within the security domain. In parallel with this, the emergence of new political elites and their differentiated approaches toward relations with the Russian Federation constitute one of the key factors shaping Armenia’s regional positioning. In this context, the discourse on Armenia’s future reflects not only the policies pursued by the incumbent government but also the structure and orientation of public opinion.

Keywords: Armenia, Karabakh War, public consciousness, security architecture, post-conflict period.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИТИКО-ИДЕОЛОГИЧЕСКОГО И ВОЕННОГО ДИСКУРСА О БУДУЩЕМ АРМЕНИИ

Айсель Ибрагим Абдинли

Резюме. После Карабахской войны 2020 года трансформации, произошедшие в политической системе Армении и общественном сознании, существенно обострили дискурс, связанный с будущими направлениями развития страны. В среде политической элиты, военных кругов и общественных акторов сформировались противоречивые подходы к вопросам архитектуры безопасности и внешнеполитических приоритетов Армении. Реформаторские тенденции, стимулируя процессы внутренней демократизации, одновременно породили новые формы неопределенности в сфере национальной безопасности. Параллельно формирование новых политических элит и дифференцированные подходы к отношениям с Российской Федерацией выступают в качестве ключевых факторов, определяющих региональное

позиционирование Армении. В данном контексте дискурс о будущем Армении отражает не только политику действующей власти, но и структуру, а также направленность общественного мнения.

Ключевые слова: Армения, Карабахская война, общественное сознание, архитектура безопасности, постконфликтный период

Giriş

2020-ci il Qarabağ müharibəsindən sonra Ermənistan siyasi sistemində və ictimai şüurunda baş verən dəyişikliklər ölkənin gələcək inkişaf istiqamətləri ilə bağlı mübahisələri daha da dərinləşdirdi. Bu dövrdə həm siyasi elita, həm də hərbi və ictimai xadimlər arasında Ermənistanın təhlükəsizlik arxitekturası və xarici siyasət oriyentasiyası barədə ziddiyyətli fikirlər formalaşdı. Reformist yanaşmalar ölkə daxilində demokratikləşmə proseslərini sürətləndirsə də, eyni zamanda təhlükəsizlik nöqtəyi-nəzərindən qeyri-müəyyənliklər müşahidə edilir. Ölkədə yeni elitaların yaranması və onların Rusiya dövləti ilə olan münasibətlərə fərqli aspektlərdən yanaşmaları Ermənistanın regional mövqeyinə təsir edən amillərdəndir. Bu səbəbdən Ermənistanın gələcəyi ilə bağlı diskurs tək-cə mövcud hakimiyyətin yürütdüyü siyasəti deyil, həm də ictimai rəyin strukturunu əks etdirir. Beləliklə, Ermənistanın gələcəyi müxtəlif siyasi, hərbi və ictimai xadimlərin ideoloji mövqeləri, təhlükəsizlik qavrayışları və xarici siyasət prioritetlərinin əsasında formalaşır. Bu səbəbdən də onların ölkənin gələcəyinə dair olan fikirlərinin təhlil edilməsi vacibdir. Bu tədqiqat həmin baxışların kontent təhlili vasitəsilə sistemləşdirilməsini və əsas tematik istiqamətlərin (təhlükəsizlik, Qərbə inteqrasiya, dövlət modernləşməsi və milli suverenlik) müəyyənləşdirilməsini məqsəd kimi qarşıya qoyur. Belə bir yanaşma postsovet məkanında kiçik dövlətlərin gələcək strategiyalarını müəyyənləşdirməkdə ictimai diskursun roluna dair daha geniş elmi nəticələr çıxarmağa imkan verir.

Ermənistanın müasir siyasi və ideoloji müstəvisi postsovet məkanındakı mürəkkəb və ziddiyyətli proseslərin mərkəzində formalaşmışdır. Bu dövlətin siyasi kimliyi və gələcək inkişaf trayektoriyası həm tarixi, həm də geosiyasi amillərlə sıx bağlıdır. Ermənistanda siyasi və ictimai fikir tarix boyu müxtəlif mərhələlərdə radikal ideoloji yönümlərlə formalaşmış, xüsusilə milli kimlik, ərazi iddiaları və təhlükəsizlik məsələləri ətrafında cəmlənmişdir. Bu baxımdan Ermənistanın siyasi, hərbi və ictimai xadimlərinin “Ermənistanın gələcəyi” anlayışına münasibəti tək-cə daxili siyasətin deyil, həm də regional sabitliyin gələcək perspektivlərini müəyyənləşdirən mühüm göstəricilərdən biridir.

Tədqiqatda erməni siyasi, hərbi və ictimai xadimlərinin “Ermənistanın gələcəyi” ilə bağlı çıxışları, müsahibələri və bəyanatları kontent təhlilinin klassik və müasir metodları əsasında araşdırılır. Kontent təhlili siyasi elmlərdə mürəkkəb ideoloji məzmunları, diskursiv strategiyaları və aktorların məqsədyönlü kommunikasiya davranışlarını sistemləşdirmək üçün geniş tətbiq olunan metodoloji çərçivədir. Tədqiqat üçün korpus üç əsas mənbə üzrə toplanmışdır:

- Ermənistanın siyasi liderlərinin (Paşinyan, Köçəryan, Sərkisyan və s.) 2018–2024-cü illər üzrə çıxışları;
- Hərbi elitanın (David Tonoyan, Movses Hakobyan, Artak Davtyan və s.) post-müharibə dövrü bəyanatları;
- Analitik mərkəzlər (RSC, CivilNet, Caucasus Watch və diaspor təşkilatları) tərəfindən yayımlanan analitik yazılar və ekspert şərhləri.

Materialların seçimi mətnin mövzunu birbaşa “Ermənistanın gələcəyi” kontekstində şərh etməsi, yaxud siyasi-ideoloji orientasiya barədə sistemli dəyərləndirmələr aparması meyarına əsaslanmışdır.

Müasir Ermənistan cəmiyyətində “gələcək” anlayışı əksər hallarda dövlətin suverenliyinin qorunması, təhlükəsizliyin təmin edilməsi və regional münasibətlərdə rolun yenidən müəyyənləşdirilməsi kontekstində şərh olunur. Ermənistan siyasi və ictimai elitasının baxışlarının analizi göstərir ki, ölkə daxilində iki əsas ideoloji istiqamət formalaşmış: bir tərəfdən Qərb dəyərlərinə inteqrasiya və demokratik inkişaf xətti, digər tərəfdən isə revanşist və milli-romantik konsepsiyalar. Bu iki tendensiyanın toqquşması ölkənin daxili siyasətini, xarici əlaqələrini və gələcək inkişaf modelini müəyyən edir. Sözügedən ölkənin siyasi və ictimai strukturlarında formalaşan siyasi-ideoloji diskurslar ölkənin gələcək strategiyalarını müəyyənləşdirən əsas amillərdən biridir. Xüsusilə 2020-ci il İkinci Qarabağ müharibəsi və sonrakı dövr ölkənin təhlükəsizlik anlayışında, eləcə də xarici siyasət prioritetlərində əhəmiyyətli dəyişikliklərə səbəb olmuşdur (7, s. 25). Diskurs anlayışı sosial elmlərdə

dil və mənə sistemləri vasitəsilə müəyyən dövrdə hakim olan ideyaların və praktiki biliklərin mənimsənilməsini izah edir (4, s. 54). Bu tədqiqat kontekstində “Ermənistanın gələcəyi ilə bağlı diskurs” termininə siyasi liderlərin, hərbi rəsmilərin, ictimai xadimlərin və analitik mərkəzlərin gələcəyə dair bəyanatlarının mənə və strukturlarını əhatə edən konseptual çərçivə kimi yanaşılır. Kontent təhlili üsulu ilə bu çıxışların tematik dominantları, ifadə vasitələri və diskursiv strategiyaları müəyyən edilir.

XIX–XX əsrlərdə erməni siyasi ideyalarının təşəkkülü, erməni siyasi düşüncəsinin formalaşması XIX əsrin sonlarından etibarən milli ideya konsepsiyası ilə sıx bağlı olmuşdur. Bu dövrdə erməni siyasi elitesi əsasən Qafqaz və Osmanlı imperiyalarında fəaliyyət göstərən ziyalı dairələrdə formalaşmış və onların ideoloji xətti “Böyük Ermənistan” ideyasına əsaslanmışdır. 1887-ci ildə yaranan “Daşnaksütyun” partiyası (Erməni İnqilabi Federasiyası) bu ideyanı sistemləşdirərək onu həm siyasi, həm də hərbi strategiyanın əsasına çevirdi. Daşnaksütyun ideologiyası “etnik millətçiliyi” və “tarixi ədalətin bərpası” anlayışını mərkəzə almışdı. Bu konsepsiyaya görə, Ermənistanın gələcəyi yalnız itirilmiş ərazilərin “azad edilməsi” və “vahid erməni dövləti”nin qurulması ilə mümkündür (8, s. 83).

Beləliklə, “gələcək” anlayışı burada keçmişin revanşist şərhində təqdim olunurdu. XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində erməni siyasi diskursunda Qərb mədəniyyətinə yönəlmiş modernləşmə cəhdləri də müşahidə edilirdi. Lakin bu tendensiyalar əsasən dini və etnik mifologiya ilə birləşərək milli-romantik çalar qazanmışdı. Bu ideoloji baza sonrakı onilliklərdə Ermənistanın bütün siyasi istiqamətlərinə sirayət etmişdir. Daşnak ideologiyası yalnız bir partiya platforması deyil, həm də erməni kimliyinin mühüm sütunlarından biri kimi bilinir. Onun əsas ideoloji prinsipləri üç istiqamətdə cəmlənirdi:

1. Milli suverenliyin “bütün ermənilərin vətəni” anlayışı əsasında qurulması;
2. Qonşu xalqlara qarşı tarixi ədalətsizlik arqumentləri;
3. Diasporanın siyasi rolunun legitimləşdirilməsi (6, s. 286).

Yuxarıda qeyd olunmuş ideologiya 1991-ci ildən sonra müstəqil Ermənistanın daxili və xarici siyasətinə də öz təsirini göstərmişdir. XX əsrin sonlarında Daşnak partiyası formal olaraq siyasi arenada zəifləsə də, onun ideoloji xətti mətbuatda, diaspor təşkilatlarında və hərbi ritorikada yaşamaqda davam etmişdir. Müasir mərhələdə bu ideologiya daha çox “strateji yaddaş siyasəti” formasında təzahür edir. Ermənistan cəmiyyətində keçmişin travmaları – xüsusilə 1915-ci il hadisələrinin interpretasiyası – gələcək siyasətin əsas istiqamətlərindən biri kimi təqdim olunur.

Beləliklə, “gələcək” anlayışı burada tarixi yaddaşın və qisasçı təfəkkürün proyeksiyası kimi çıxış edir. Müstəqillikdən sonra ideoloji istiqamətlərdə dəyişikliklər 1991-ci ildə Ermənistanın müstəqillik qazanması ilə ideoloji sistemdə kəskin transformasiya baş verdi. Əvvəlki sovet beynəlmilətçiliyi yerini yeni milli dövlətçilik konsepsiyasına verdi. Bu mərhələdə üç əsas ideoloji cərəyan formalaşdı:

1. Milli-romantik xətt – keçmiş “böyük Ermənistan” ideyasının müasir forması;
2. Praqmatik-modernist xətt – Qərblə inteqrasiya və demokratikləşmə tərəfdarları;
3. Revanşist-hərbi xətt – “itirilmiş torpaqların qaytarılması” ideyası ətrafında birləşən qüvvələr (6, s. 287).

Bu ideoloji parçalanma Ermənistanın daxili siyasətində uzunmüddətli qeyri-sabitlik yaratdı. 2018-ci il “məxməri inqilabı” ilə hakimiyyətə gələn Nikol Paşinyan modernist və reformist xətti təmsil etsə də, cəmiyyətin dərin qatlarında daşnak və revanşist düşüncə hələ də güclü şəkildə öz yerini qoruyurdu. Müasir Ermənistanın siyasi ritorikasında “gələcək” anlayışı çox vaxt təhlükəsizlik və identiklik məsələləri ilə eyniləşdirilir (6, s. 288). Bu da göstərir ki, Ermənistan cəmiyyətində ideoloji keçid prosesi tam başa çatmamış, siyasi və mədəni şüur hələ də keçmişin simvolları ilə formalaşır.

Ermənistanın ideoloji inkişafı müxtəlif mərhələlərdə xarakterizə olunur: sovet dönəmi, müstəqilliyin ilk illəri, post-müharibə və 2018-ci il sonrası transformasiya dövrü. Hər mərhələ ölkənin dominant diskurslarında fərqli tematik prioritetlər formalaşdırmışdır.

Son onillikdə Ermənistanın gələcəyi ilə bağlı diskurs siyasi və hərbi elita arasında fərqli istiqamətlərdə formalaşmışdır. Baş nazir Nikol Paşinyan “sülh gündəliyi”, regional kommunikasiyaların açılması və Avropaya inteqrasiya kimi tezisləri irəli sürərək Ermənistanın inkişaf modelini demokratik modernləşmə üzərində qurmağa çalışır. O, 2023–2024-cü illərdə çıxışlarında “Ermənistanın gələcəyi keçmişin revanşist düşüncələrinə deyil, dayanıqlı dövlət institutlarına

söykənməlidir” fikrini sistemətik şəkildə vurğulamışdır (1). Digər tərəfdən, keçmiş müdafiə nazirləri, məsələn, David Tonoyan, Artak Davtyan və Arşak Karapetyan müharibədən sonrakı çıxışlarında təhlükəsizlik konsepsiyasının yenidən qurulmasının zəruriliyini, ordunun modernizasiyasını və “preventiv müdafiə modeli”nin vacibliyini ön plana çəkirlər. Bu dairələr daha çox təhlükəsizlik mərkəzli, riskləri yüksək qiymətləndirən yanaşmanı müdafiə edir. Müasir analitik mərkəzlər, Regional Studies Center (RSC), Caucasus Watch analitikləri, CivilNet ekspertləri Ermənistanın gələcək inkişafını üç əsas istiqamətdə görür: Qərblə əməkdaşlıq, təhlükəsizlik sahəsində yeni tərəfdaşlıq modelləri və diasporanın idarəetmədə rolunun yenidən tənzimlənməsi. Bu dairələr “strateji qeyri-müəyyənliyin Ermənistanı zəiflətməsi” fikrini vurğulayaraq vahid strateji konsepsiyanın formalaşmasının vacibliyini qeyd edirlər. Həmçinin ictimai xadimlər içərisində qərbyönlü intellektuallar (Stepan Qriqoryan, Benyamin Poqosyan və digərləri), milli-suverenist dairələr (Gevorq Mirzoyan, Hayastan fraksiyasına bağlı ekspertlər), eləcə də avrasiyaçılar arasında ideoloji parçalanma müşahidə edilməkdə davam edir. Bu da ictimai rəyin gələcəyə münasibətində vahid modelin yaranmasına mane olur (2). 2018-ci ildə baş verən “məxməri inqilab” yeni siyasi elitanın, Paşinyan liderliyinin yüksəlişini təmin etdi. Bu dövr islahatçı və qərbyönlü diskursun güclənməsi ilə əlaqələndirildi. Paşinyan hökumətinin prioritetləri arasında korrupsiyaya qarşı mübarizə, şəffaflıq və idarəetmədə modernləşmə kimi bir sıra məsələlər yer alırdı. Lakin 2020-ci il müharibəsi bu xəttin həm legitimlik baxımından sınımmasına, həm də təhlükəsizlik sahəsində yeni ehtiyaclar ilə birlikdə var olan boşluqların ortaya çıxmasına səbəb oldu. Bununla da Ermənistanın ideoloji inkişafının tarixində ardıcıl olaraq “təhlükəsizlik”, “milli kimlik” və “modernləşmə” kimi anlayışlar mərkəzi rol oynamış və bu anlayışların nisbəti müxtəlif dövrlərdə dəyişmişdir. Bu mərhələlər göstərir ki, Ermənistanın siyasi-ideoloji inkişafı davamlı transformasiya prosesi olmuş və hər bir mərhələ yeni diskursial prioritetlər, aktorlararası münasibətlər və strateji adaptasiyalarla xarakterizə olunmuşdur. Müasir siyasi elita, xüsusilə 2018-ci ildən sonra formalaşan kadrlar Ermənistanın gələcək strategiyalarında vacib rol oynayır. Bu elita demokratik modernləşməyə, Avropa ilə yaxınlaşmaya və institusional islahatlara üstünlük verən yolgöstərənlərdən təşkil olunmuşdu. Lakin eyni zamanda bu elita regionun təhlükəsizlik reallıqlarını nəzərə almağa məcbur idi.

Paşinyan hökumətinin siyasəti bir tərəfdən korrupsiya ilə mübarizə və hüquqi dövlətin möhkəmləndirilməsi kimi dəyərləri irəli sürürdü, digər tərəfdən isə 2020-ci il müharibəsi nəticəsində təhlükəsizlik sahəsində yaranan boşluqları aradan qaldırmaq üçün praktiki addımlar atmağa məcbur oldu. Bu kontekstdə siyasi elitanın ideoloji mövqeyi “ikili modernləşmə” kimi xarakterizə edilir: həm dəyərlərə əsaslanan demokratikləşmə, həm də təhlükəsizlik təminatı.

Yaranan siyasi elita daxilində siyasi kommunikasiya vasitəsilə “milli bərpa” və “dövlətin yenidən qurulması” kimi terminlər tez-tez istifadə olunur. Bu terminlər cəmiyyət üçün həm ideya, həm də siyasət platforması rolunu oynayır. Lakin elmi tədqiqatlar göstərir ki, siyasi elitanın təklif etdiyi proqramların həyata keçirilməsi üçün institusional güc və stabil strateji konsensusun olmaması ciddi əngəllər yaradır. Bundan başqa, siyasi elitanın xarici siyasət istiqamətində balanslaşdırma cəhdi, Rusiya ilə münasibətlərdə pragmatizm və Qərblə əlaqələrin gücləndirilməsi daxili siyasi müstəvidə müəyyən gərginliklərə səbəb olur. Bu, həm partiya siyasətində, həm də ictimai rəy arasında ziddiyyətlərə yol açır ki, nəticədə uzunmüddətli strateji planların həyata keçirilməsi çətinləşir (3, s. 47). İctimai xadimlər, akademiklər və analitik mərkəzlər Ermənistanın gələcəyi ilə bağlı diskursun formalaşmasında mühüm rol oynayır. Bu aktorlar həm milli-mənəvi dəyərləri və normativ prioritetləri təqdim edir, həm də praktiki siyasət təkliflərini formalaşdırırlar. Analitik mərkəzlərin hesabatları və ictimai debatlar onu göstərir ki, ölkədə qərbyönlü, avrasiyaçı və milli-suverenist istiqamətlər paralel şəkildə mövcuddur. Qərbyönlü intellektual dairələr demokratik institutların gücləndirilməsini və Avropa strukturlarına inteqrasiyanı üstün sayır. Digər tərəfdən avrasiyaçılar daha çox strateji təhlükəsizliyi və mövcud regional ittifaqları ön planda saxlayırlar. Milli-suverenistlər isə özünümüdafiə və daxili iqtisadi dayanıqlılığını vurğulayırlar (1). Media mühiti və sosial şəbəkələr isə diskursun sürətlə formalaşmasına və dəyişikliyinə təsir edir. Yeni nəsil jurnalistlər və ekspertlər arasında praktik dövlətçilik, rəqəmsal təhlükəsizlik və iqtisadi rəqabət qabiliyyətinin artırılması kimi yeni mövzular ortaya çıxır. Bu, ictimai diskursun yalnız siyasi liderlərin bəyanatları ilə məhdudlaşmadığını, həm də geniş ictimai iştirakla dinamik şəkildə dəyişə bildiyini göstərir.

Əlavə olaraq, diasporanın rolu da diqqətəlayiqdir. Xaricdə fəaliyyət göstərən erməni təşkilatları və elmi dairələr Ermənistanda siyasi ideyaların formalaşmasına təsir göstərə bilirlər. Bu, xüsusilə maliyyə yardımları, lobbizm və informasiya dəstəyi vasitəsilə baş verir. Nəticədə, ictimai diskurs həm daxili, həm də trans-millətçi dinamikanın məhsulu kimi meydana gəlir.

Müqayisəli təhlil nəticəsində ortaya çıxan əsas nəticə budur ki, Ermənistanın gələcəyi ilə bağlı diskursda vahid və uzunmüddətli strateji konsensusun olmaması mövcud qərar qəbuletmə proseslərini zəiflədir. Siyasi, hərbi və ictimai aktorların prioritetləri arasında uyğunsuzluq ölkənin strateji yönəldilməsini çətinləşdirir.

Siyasi elitanın modernləşmə proqramı institutların islahı və beynəlxalq legitimlik axtarışına yönəldiyi halda, hərbi elitanın prioriteti təhlükəsizlik və ənənəvi müttəfiqlərlə əlaqələrin saxlanılmasıdır. İctimai və analitik dairələr isə çoxvektorlu yanaşmanı və balans prinsiplərini təklif edirlər. Bu üç istiqamətin sintetik şəkildə birləşdirilməsi Ermənistanın gələcək inkişaf modelinin əsasını təşkil edən prioret məsələlərdən ola bilər.

Diskurslararası ziddiyyətlər normativ, strateji və institusional səviyyələrdə özünü göstərir. Normativ səviyyədə demokratik dəyərlərlə milli ənənələrin uzlaşması tələb olunur; strateji səviyyədə isə Rusiya və Qərblə əlaqələrin balanslaşdırılması mühüm məsələyə çevrilir; institusional səviyyədə isə ordunun rolu və mülki nəzarətin gücləndirilməsi əsas prioritet məsələlərdən biridir.

Bütün bunlar Ermənistanın gələcək diskursunun sabitləşdirilməsi üçün aşağıdakı şərtlərin vacib olduğunu göstərir:

1. Mühəribədən sonra yaranmış təhlükəsizlik boşluqlarının elmi əsaslı qiymətləndirilməsi və bunun tərəfdaş siyasətinə inteqrasiyası;

2. İnstitusional islahatların davam etdirilməsi və mülki nəzarətin gücləndirilməsi;

3. İctimai dialoqun genişləndirilməsi və diaspor ilə milli konsensusun formalaşdırılması. Bu şərtlər həyata keçirildikdə, müxtəlif diskursların ortaq strateji baza daxilində sintezi mümkün olacaqdır (5, s. 15).

Ermənistanın ideoloji diskursunun tarixi inkişafı göstərir ki, XIX əsrin sonlarından bəri formalaşmış milli-romantik və revanşist ideyalar müasir dövrdə də siyasi davranış modellərinə təsir etməkdə davam edir. Lakin son illərdə bu tarixi ənənə yenidən qiymətləndirilməyə başlanmış və ölkənin gələcəyi barədə düşüncə daha çox dövlətçilik, təhlükəsizlik və institusional modernləşmə prizmasında şərh edilmişdir. Müasir siyasi elita, xüsusilə 2018-ci ildən sonra formalaşmış hökumət Ermənistanın inkişafını demokratik islahatlar, Avropa strukturları ilə əməkdaşlıq və iqtisadi dayanıqlıq üzərində qurmağa çalışır. Paralel olaraq hərbi dairələr təhlükəsizlik risklərini əsas prioritet hesab edir və ordunun modernləşdirilməsinin ölkənin gələcəyi üçün həlledici olduğunu bildirirlər. Analitik mərkəzlər və ictimai xadimlər isə Ermənistanın gələcək strategiyasının yalnız çoxtərəfli siyasət, yeni diplomatik tərəfdaşlıqlar və diaspor ilə vahid konsensus şəraitində mümkün olduğunu qeyd edirlər. Bu müxtəlif yanaşmalar arasında uzlaşmanın olmaması hazırda Ermənistanın uzunmüddətli inkişaf modelinin müəyyənləşdirilməsini çətinləşdirir və ölkənin gələcək istiqamətinin ideoloji baxımdan hələ də formalaşma mərhələsində olduğunu göstərir.

Nəticə

Beləliklə, nəticə olaraq demək olar ki:

- Ermənistanın gələcəyi keçmişin təkrarı deyil, onun dərk olunmuş nəticəsidir;
- Gələcək model yalnız sülh, modernləşmə və regional əməkdaşlıq üzərində qurularsa, davamlı ola bilər;

- İdeoloji harmoniya və siyasi reallığın sintezi müasir Ermənistan dövlətçiliyinin əsas təməl prinsipinə çevrilməlidir.

Nəticə etibarilə, Ermənistanın gələcəyi elmi baxımdan post-konflikt ideologiyasının reallıqla barışdığı nöqtədə formalaşacaqdır. Bu isə həm siyasi elitanın məsuliyyətli davranışını, həm də cəmiyyətin intellektual yetkinliyini tələb edir. Ermənistanın gələcəyi ilə bağlı diskursun sabit və funksional modelə çevrilməsi yalnız ayrı-ayrı ideoloji mövqələrin üstünlüyü ilə deyil, onların rəşional sintezi vasitəsilə mümkün görünür. Təhlükəsizlik ehtiyaclarının elmi əsaslarla qiymətləndirilməsi, institusional islahatların dərinləşdirilməsi və ictimai dialoqun genişləndirilməsi bu prosesin əsas şərtləri kimi çıxış edir. Bu baxımdan, Ermənistan nümunəsi postsovet məkanında münaqişəsonrası dövrdə

ideoloji parçalanmanın dövlətlərin gələcək strategiyalarına təsirini anlamaq üçün mühüm analitik model təqdim edir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. CivilNet Research Desk rəsmi internet saytı, <https://www.civilnet.am/en/news/810369/-five-troubling-trends-that-defined-armenia-in-2024/>
2. CivilNet Research Desk rəsmi internet saytı, <https://www.civilnet.am/en/news/704099/-armenia's-political-fragmentation-continues-in-2023/>
3. Elamiryan R. The US, Strategic Environment in the South Caucasus and Armenia: A Sight on the Future. *Journal of Political Science: Bulletin of Yerevan University*, No. 1, 2022, p. 41–53.
4. Fairclough N. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Longman, 1995, p. 54-55.
5. Manucharyan A. National Security and the Concept of Public Dialogue in Armenia. *Armenian Center for National and International Studies (ACNIS), Policy Paper*, 2011, p. 70.
6. Panossian R. *The Armenians: From Kings and Priests to Merchants and Commissars*. New York: Columbia University Press, 2006, p. 275-302.
7. Poghosyan G. Reconstructing the Political Future of Armenia: Overcoming Contemporary Turbulence through Role Models. *Journal of Political Science: Bulletin of Yerevan University*, №2, 2023, p. 15-29.
8. Suny R. *Looking Toward Ararat: Armenia in Modern History*. Bloomington: Indiana University Press, 1993, p. 72-98.

Rəyçi: ps. f.d., dos. Südabə Hüseynova